

Marie Braná

Analýza používání pasivních konstrukcí v češtině a švédštině a jejich překladu

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav germánských studií, oddělení skandinavistiky
leden 2022

Posudek oponenta

Hlavním cílem diplomové práce Marie Brané je popis pasivních konstrukcí v češtině a švédštině s důrazem na gramatické a sémantické aspekty a dále pak praktická analýza švédského pasíva s ohledem na možnosti jeho překladu do češtiny. Autorka vychází z obecného předpokladu, že užití pasíva v češtině není tak časté ve srovnání (nejen) se švédštinou, proto lze implicitně očekávat, že čeština nabídne řadu překladových variant. Předložená diplomová práce tak není ryze lingvistická, ale má také jistý translatický přesah.

Teoretická část práce (kapitola 1) se nejprve stručně věnuje popisu obecných aspektů pasíva. Těžištěm teoretického výkladu je však zevrubný popis pasivních konstrukcí v obou zkoumaných jazycích. Část věnovaná švédštině (kapitola 1.2) popisuje rozdíly mezi pasivními konstrukcemi označovanými jako *s*-pasívum, *bli*-pasívum a *vara*-pasívum. Autorka si všímá morfologických aspektů (zejména tvarů přičestí), syntaktických vlastností (která slovesa lze v pasívu užít) a sémantiky. Samostatná podkapitola (1.2.3) se věnuje distribuci jednotlivých konstrukcí a srovnává poznatky ze švédských gramatik s výsledky korpusových studií. Srovnání jasně potvrzuje dominanci *s*-pasíva (a to v mluveném i psaném textu), což je také v souladu s výkladem v gramatikách. Kapitola o českém pasívu (kapitola 1.3) srovnává zejména opisné a zvrtné pasívum. I zde se autorka systematicky věnuje morfologickým aspektům (tedy různým tvarům přičestí), syntaxi, sémantice a distribuci. Jak autorka sama uvádí, schází v češtině rozsáhlejší korpusová studie, která by se věnovala právě distribuci jednotlivých konstrukcí.

Praktická část práce (kapitola 2) se zaměřuje především na překlad švédských pasivních konstrukcí do češtiny. Autorka si podle předem stanovených kritérií vybrala tři švédské romány a jejich české překlady. Ze švédských textů pak vy excerpovala všechny výskyty pasíva a porovnávala je s českým překladem, který pak následně systematizovala. České překladové varianty rozdělila do následujících kategorií: 1. aktivum, 2. zvrtné pasívum, 3. opisné pasívum, 4. verbonominální predikát s přičestím trpným, 5. všeobecný konatel, 6. přívlastek shodný a 7. opis. Zatímco u *s*-pasíva a *bli*-pasíva převládá překlad aktivní konstrukcí nebo opisem, u *vara*-pasíva jednoznačně dominuje překlad pomocí verbonominálního predikátu (výsledky jsou podrobně shrnuty v tabulkách 15, 16 a 17). Vedle toho autorka také uvádí frekvenci pasivních konstrukcí v jednotlivých románech (tabulky 13 a 14). Tato analýza opět potvrzuje jasnou dominanci *s*-pasíva, nicméně ukazuje poměrně vysoký výskyt *bli*-pasíva (rozhodně vyšší, než uvádějí gramatiky).

Závěrečná kapitola se nejprve okrajově vrací k teoretickému výkladu a poté stručně shrnuje poznatky získané praktickou analýzou. Autorka uvádí několik aspektů (nikoli pouze slovesný rod), které je potřeba při překladu do češtiny brát v úvahu (např. dějová nebo stavová povaha predikátu, přítomnost adverbialie původce děje apod.).

Předložená diplomová práce je dobře strukturovaná. Přestože schází samostatná kapitola o metodologii, je výzkum i jeho popis konzistentní. Metodologický postup teoretické části je obsažen v úvodní kapitole, zatímco postup práce s překlady je podrobně popsán na začátku praktické části. Je rozhodně potřeba ocenit úsilí, které autorka vynaložila při sběru analyzovaných pasivních konstrukcí. Výsledky práce bude jistě možné dobře využít pro pedagogickou nebo překladatelskou činnost.

Poznámky:

1. Vyskytuje se ve švédštině pasivní konstrukce s jinými pomocnými slovesy (než „bli“ a „vara“)?
2. Existuje ve švédštině něco jako dvojité pasívum (v norštině „dobbelt/kompleks passiv“: *Et nytt direktorat ble vedtatt opprettet.*)?

3. Vyskytuje se ve švédštině mediopasívum? (srovnejte např. norské věty *Bøkene selger bra. Hun fotografierer godt.*)
4. Z jakého důvodu autorka nepřekládá příkladové věty v teoretické části do češtiny?
5. str. 7: *Cílem práce je zevrubný popis trpného rodu v obou jazycích, a to z hlediska gramatiky, syntaxe a sémantiky.* Syntax je součástí gramatiky, autorka měla zřejmě na mysli „z hlediska morfolgie, syntaxe a sémantiky“.
6. str. 15: autorka nejprve tvrdí, že se opisné pasívum skládá z pomocného slovesa a přičestí minulého a vzápětí ze sponového slovesa a přičestí minulého. Co je tedy správně?
7. str. 16 dole: *Význam vět se nemění, v obou případech auto řídí policista, došlo ale ke změně perspektivy.* Nemění se pouze tzv. statická sémantika (tedy sémantické role, jak jsou popsány v kap. 1.1.2), avšak dochází ke změně dynamické sémantiky (kategorie z oblasti funkční syntaxe), kterou ovlivňuje mimo jiné kontextová zapojenost).
8. str. 28: autorka užívá termín *predikativ*, ten však česká gramatika obvykle neužívá, lépe „jmenná část přísudku“
9. str. 29: Podmět *det* v pasivních větách nelze označit za formální (jako např. ve větách *Det snør. Det regner.*). Tento typ *det* uvozuje prezentační pasívum a funkce podmětu *det* je tak spíše anticipační s existenciálním/prezentačním významem.
10. str. 35: *Predikativ (sv. predikativ) v opisném pasivu [...].* Co se tímto myslí? Jak je možné mít predikativ (tedy jmennou část přísudku) v opisném pasívu?
11. str. 70: Definice deponentních sloves je doslovně přejata z teoretické části (str. 26), což se jeví jako zbytečné.
12. str. 70: autorka zmiňuje *mediální význam*. Proč není zmíněn v teoretické části?
13. str. 80: *Verbonominální predikát s přičestím trpným.* Zde se ovšem jedná už o adjektiva (*osvětlený, zakázaný* apod.) ve funkci jmenné části přísudku.
14. str. 89: Je překlad věty 373 opravdu alternativou vzhledem ke změně AČV?
15. str. 91: Autorka označuje konec věty jako pozici rématu. Z jaké literatury autorka vychází? V germánských jazycích se na konci věty kvůli gramatikalizovanému slovosledu velmi často vyskytují tematické prvky (není výjimkou, že rématem věty začínají, srov. například článek Jana Firbase „Non-thematic subjects in contemporary English” in *Travaux linguistiques de Prague*, 1966).
16. Data v tabulkách 15, 16 a 17 by bylo názornější prezentovat v procentech (jako u předchozích tabulek).
- 17: *Úvod, Závěr a Bibliografie* nejsou číslovány jako ostatní kapitoly. Je k tomu nějaký důvod?
18. Některá sekundární literatura je poměrně stará (např. článek V. Ertla z roku 1918).
19. Bylo by vhodné uvést všechny analyzované věty i s českými protějšky v příloze na konci práce.

Závěr:

Předložená studie Marie Brané splňuje všechny požadavky kladené na diplomové práce, proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně hodnotím jako velmi dobrou.